

Een Raamwerk Valorisatie-indicatoren

Woord vooraf

In het hoofdlijnenakkoord dat de VSNU in december 2012 met Staatssecretaris Zijlstra heeft gesloten is de afspraak gemaakt dat universiteiten indicatoren zullen ontwikkelen die op termijn kunnen worden gebruikt om inspanning en resultaten op het gebied van valorisatie beter meetbaar c.q. zichtbaar te maken. “Inzet is dat er in 2015 een gedragen set indicatoren ontwikkeld en getest is, waarmee de resultaten van de valorisatie-inspanningen in verschillende wetenschapsdomeinen kunnen worden gemeten en beschreven”, aldus het HLA.

Dit raamwerk beschrijft het kader en proces waarmee de Nederlandse universiteiten deze set van indicatoren willen ontwikkelen. Uitgangspunt daarbij is dat de universiteiten in VSNU-verband hiervoor zelf de verantwoordelijkheid nemen en hier de komende jaren in een open en experimenteel ontwikkelproces vorm aan geven. De valorisatie-indicatoren bevinden zich daarmee per definitie de komende jaren in een proces van continue ontwikkeling en vernieuwing. Op de VSNU website zullen we u dan ook de komende jaren op de hoogte houden. Informatie over dit onderwerp kunt u terugvinden via de shortlink www.vsnunl.nl/valorisatie.

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Uitgangspunten	9
Proces	11
Op zoek naar een Raamwerk	12
Keuzemenu indicatoren	16

Bijlagen

Relevante passage uit het	
Hoofdlijnenakkoord	17
Gebruikte bronnen	18
Colofon	19

Inleiding

Valorisatie is naast het verrichten van onderzoek en het geven van onderwijs de derde kerntaak van universiteiten. Binnen universiteiten wordt hieraan dagelijks op allerlei manieren gewerkt. Soms heel zichtbaar, zoals de incubatoren waarin in samenwerking met studenten en onderzoekers nieuwe ondernemingen ontstaan of de professionele afdelingen voor valorisatie die elke universiteit heeft. Soms zo verweven met onderwijs en onderzoek dat ze veel minder zichtbaar zijn: stages van studenten en resultaten van afstudeer-projecten, dubbelfuncties van onderzoekers in het bedrijfsleven of onderzoeken in opdracht van publieke organisaties.

Hoewel valorisatie een fenomeen van alle tijden is, is het pas een tiental jaar geleden ook als kerntaak van de universiteit benoemd.¹ Inmiddels zijn wij in een fase beland waarin de vraag om over deze taak ook meer gestructureerd maatschappelijk verantwoording af te leggen toeneemt. Dat is niet een exclusief Nederlands verschijnsel. In veel van de ons omringende landen zijn initiatieven ontstaan om valorisatieactiviteiten met behulp van indicatoren beter zichtbaar en meetbaar te maken.

In het hoofdlijnenakkoord, dat de VSNU met de staatssecretaris van OC&W heeft gesloten, hebben de universiteiten afgesproken ernaar te streven dat uiterlijk in 2016 een gedragen set van indicatoren beschikbaar is, waarmee de inspanningen en uitkomsten van hun valorisatieactiviteiten beter meet- en zichtbaar gemaakt kunnen worden.² Dit document, het raamwerk, is een eerste fase in de ontwikkeling van die valorisatie-indicatoren. Het beoogt niet het definitieve antwoord te zijn waarmee het proces van valorisatie in beeld kan worden gebracht. Daarvoor is het terrein te complex en te zeer in ontwikkeling. Het is wel een eerste poging om gestructureerd op basis van een gemeenschappelijk kader inzichtelijk te maken welke inspanningen universiteiten plegen en tot welke resultaten dat leidt. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat universiteiten een grote mate van vrijheid hebben om indicatoren te kiezen die passen bij de eigen ambities en het eigen profiel.

1 In 2005 namen toenmalig minister Van der Hoeven en staatssecretaris Rutte het initiatief om valorisatie als derde kerntaak ook in de Wet op het Hoger Onderwijs te verankeren. Zie OCW, Wetenschapsbudget 2004 (Den Haag 2004) en de brief van de bewindslieden Van der Hoeven en Rutte aan de voorzitters van de Colleges van Bestuur van 27 januari 2005 (OWB/AI/04-57055).

2 Voor de letterlijke tekst zie bijlage.

Dit document bevat een raamwerk en een daarbij aansluitend keuzemenu met indicatoren. Voor het raamwerk is aansluiting gezocht bij internationale voorbeelden. Het wil een kader bieden om het totale spectrum van valorisatie te duiden. In de volgende fase maakt elke universiteit binnen het gemeenschappelijk kader een keuze voor een beperkte set indicatoren die aansluit bij eigen ambities en profilering. Het keuzemenu is daarvoor een handreiking. (Dat menu bevat overigens ook de indicatoren op het gebied van valorisatie die universiteiten hebben opgenomen in hun individuele prestatieafspraken). In de periode 2013-2015 zal elke universiteit de lokaal vastgestelde set testen op bruikbaarheid en validiteit. Het resultaat van dit ontwikkelingsproces moet in 2016 leiden tot een geteste en gevalideerde set van indicatoren waarmee de universitaire inspanningen op het gebied van valorisatie beter zichtbaar en meetbaar gemaakt kunnen worden.³

Het is van belang dat dit raamwerk breed draagvlak geniet, omdat de indicatoren pas zinvol zijn als ze toepasbaar en bruikbaar zijn voor de mensen die “valoriseren”. Daarom heeft de stuurgroep Onderzoek en Valorisatie van de VSNU bij de ontwikkeling gekozen voor een “bottom-up” proces, waarbij een brede groep van experts en belanghebbenden van zowel binnen als buiten universiteiten betrokken was. Externe stakeholders die geconsulteerd zijn, waren onder meer: VNO-NCW, OCW en EZ en de LCV. Ook heeft afstemming plaats gehad met de HBO-raad.

Expliciete ambitie bij de ontwikkeling van dit raamwerk is om een kader te bieden voor het gehele spectrum van valorisatie. Dus niet alleen de traditionele aspecten gericht op economische vermarkting van kennis (patenten, licenties, spin offs) maar ook de (minder harde) vormen van “maatschappelijke” valorisatie, zoals die vanuit alfa-/gamma-disciplines plaatsvindt maar ook vanuit disciplines als sterrenkunde en wiskunde. Over wat valorisatie in deze sectoren precies betekent en of/hoe die gekwantificeerd kan worden, vindt zowel in Nederland als in de ons omringende landen een verhit debat plaats.⁴

3 Deze procesgang is nader gespecificeerd door staatssecretaris Zijlstra in zijn brief aan de Tweede Kamer (TK-vergaderjaar 2011-2012, Kamerstuk 31288, nr. 255). De “coördinerende rol” die de LCV in het proces is toegedacht is komen te vervallen.

4 Zie bijvoorbeeld: AWT, Alfa en gammastralen. Valorisatiebeleid voor de Alfa- en Gammawetenschappen (2007), Commissie Nationaal Plan Toekomst, Geesteswetenschappen, Duurzame Geesteswetenschappen (2009), British Academy, ‘That full complement of riches’: the contribution of the arts, humanities and social sciences tot the nation’s wealth (2004) en van dezelfde: Punching our weight: the humanities and social sciences in public policy making (2008). Arts and Humanities Research Council, Leading the world. The economic impact of UK arts and humanities research (2009). Zie ook het project HERAVALUE www.heranet.info/heravalue/index

Met dit raamwerk pretenderen wij geenszins de definitieve oplossing voor dat probleem te bieden maar doen wij wel een 'dappere poging' om de veelvormigheid van valorisatie ook in deze sectoren zichtbaar en tastbaarder te maken.

Zoals gezegd zijn min of meer tegelijk in verschillende landen initiatieven gestart om met behulp van indicatoren de valorisatie-activiteiten van universiteiten meetbaar te maken. De belangrijkste initiatieven waarbij in dit raamwerk aansluiting is gezocht zijn:

- Het advies *A composite indicator for Knowledge Transfer* (2011) geschreven door een Expert Group in opdracht van de Europese Commissie.
- Het rapport *Metrics for the evaluation of knowledge transfer activities at universities* (2008) geschreven in opdracht van UNICO en een reeks van funding organisations in het Verenigd Koninkrijk en Canada.
- Het rapport *Waardevol - Indicatoren voor Valorisatie* (2011) van het Rathenau Instituut.

Uitgangspunten

De stuurgroep Onderzoek en Valorisatie van de VSNU heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen voor de ontwikkeling van het raamwerk. De stuurgroep heeft daarbij de volgende uitgangspunten geformuleerd.

1. Het raamwerk mag geen 'one-size-fits-all' worden waarbij alle universiteiten langs een beperkte meetlat van slechts enkele voor de hand liggende indicatoren gelegd worden. Het raamwerk moet het karakter hebben van een keuzemenu: een brede lijst van indicatoren waaruit universiteiten een keuze maken afhankelijk van hun specifieke profiel en aansluitend bij de eigen ambities voor de komende jaren.
2. Valorisatie is een breed begrip en kan vele vormen hebben. Het raamwerk moet de ambitie hebben indicatoren te bieden over de volle breedte van valorisatie. Naast de traditionele, "harde" vormen van valorisatie gericht op economische vermarkting (patenten, licenties en spin offs) moet ook ruimte zijn voor vaak minder eenvoudig te tellen ("zachte") vormen van maatschappelijke waardecreatie.
3. Doel van deze exercitie is niet om te komen tot een ranking. De verschillen tussen universiteiten zijn daarvoor te groot.
4. Deze actie mag niet leiden tot een substantiële stijging van administratieve lasten van universiteiten. Het raamwerk biedt in principe een beperkte set indicatoren met ruimte voor keuzevrijheid, afhankelijk van profiel en ambities.
5. Inmiddels is een lange lijst van rapporten en adviezen beschikbaar waarin voorstellen worden gedaan voor het meetbaar maken van valorisatie-inspanningen van universiteiten. Het is van belang om daarbij aan te sluiten zodat wij ons te zijner tijd ook aan buitenlandse instellingen en stelsels kunnen spiegelen.
6. Het gaat om een universitair raamwerk dat niet noodzakelijk de ambitie heeft ook indicatoren te bieden voor andere kennisinstellingen en/of hogescholen. De HBO-raad werkt parallel aan de VSNU aan een eigen raamwerk.

Het raamwerk wordt ontwikkeld door de universiteiten onder verantwoordelijkheid van de stuurgroep Onderzoek & Valorisatie van de VSNU. Bij de ontwikkeling wordt vanzelfsprekend afstemming gezocht met belangrijke stakeholders, in het bijzonder de departementen OCW en EZ, de Landelijke Commissie Valorisatie, de Review Commissie en VNO-NCW.

7. Het raamwerk is een eerste stap. Daarop volgt een open proces met ruimte voor trial and error waarin we gezamenlijk de tijd nemen om voor alle universiteiten passende indicatoren te ontwikkelen.

Proces

In de ontwikkeling van de indicatoren wordt een aantal fasen onderscheiden om uiteindelijk in 2016 per universiteit te komen tot een geteste en gevalideerde set valorisatie-indicatoren.

1. Dit raamwerk wordt na vaststelling in het AB VSNU eind 2012 uiterlijk begin 2013 – conform afspraken in het hoofdlijnenakkoord – aan de staatssecretaris/minister van OCW aangeboden.
2. De universiteiten kiezen in 2013 binnen het raamwerk een eigen set van indicatoren die aansluit bij de eigen ambities en profiel.
3. In de periode 2013-2015 zal elke universiteit afzonderlijk de haalbaarheid en de toepasbaarheid van de indicatoren testen. De VSNU (Stuurgroep Onderzoek en Valorisatie) zal dit proces begeleiden met een jaarlijkse interne rapportage waarin de voortgang op de ontwikkeling van indicatoren wordt geëvalueerd.
4. Begin 2016 worden de indicatoren en het proces geëvalueerd. In aansluiting op het hoofdlijnenakkoord geschiedt dit in principe in samenwerking met OCW.
5. Dit leidt begin 2016 voor elke universiteit tot een geteste en gevalideerde set indicatoren.

Op zoek naar een Raamwerk

De stuurgroep heeft gemeend dat dit Raamwerk niet compleet zou zijn zonder een gemeenschappelijke definitie van het begrip valorisatie en een duiding van de rol daarin van de universiteit. Een veel gebruikte definitie (Landelijke Commissie Valorisatie e.a.) is:

“Het proces van waardecreatie uit kennis, door kennis geschikt en/of beschikbaar te maken voor economische en/of maatschappelijke benutting en te vertalen in concurrerende producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid.”

Hoewel veel gebruikt, is deze definitie niet onproblematisch. In de eerste plaats omdat hij een misplaatste tegenstelling suggereert tussen economische - en maatschappelijke valorisatie (“en/of”). Vaak gaan bij valorisatie de economische en maatschappelijke benutting hand in hand. Het woord concurrerend moet niet in eng-economische zin gelezen worden, maar in de ruimere zin van concurrentie om de tijd en aandacht van mensen. Een tweede probleem ligt in het begrip “vertalen in”. Dat is een verantwoordelijkheid die zeker niet uitsluitend bij universiteiten ligt. Vanzelfsprekend spelen bedrijfsleven en overheid daarbij een cruciale rol. De stuurgroep stelt daarom een aangepaste definitie voor:

“Het proces van waardecreatie uit kennis, door kennis geschikt en/of beschikbaar te maken voor economische en maatschappelijke benutting en geschikt te maken voor vertaling in concurrerende producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid.”

Na vaststelling van een passende definitie heeft de stuurgroep Onderzoek en Valorisatie gekeken naar de verschillende modellen die binnen- en buitenlandse rapporten aanreiken.⁵ Het model dat naar de mening van de stuurgroep het beste past bij de Nederlandse situatie en het doel dat met dit Raamwerk wordt nagestreefd, wordt geboden door het recent verschenen rapport *A composite indicator for Knowledge Transfer*, Finne e.a. (European Commission's 2011). Dit rapport is geschreven in opdracht van de Europese Commissie door een breed samengestelde Expertgroep.⁶

⁵ Voor een overzicht van bestudeerd materiaal zij verwezen naar de gebruikte literatuur in de bijlage.

⁶ Nederland was in de Expertgroep vertegenwoordigd via mw.dr. T.A.M.H. (Dorien) Wellen, coördinator kennis en technologie transfer bij de Radboud Universiteit Nijmegen.

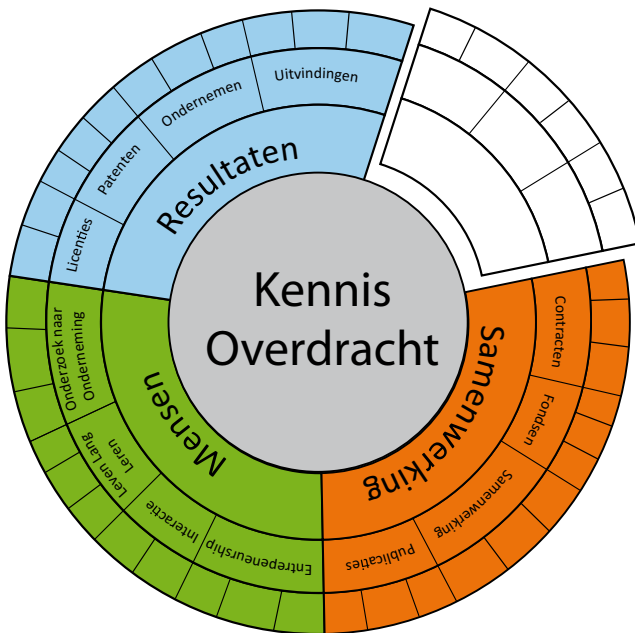
Volgens de schrijvers van dit rapport verloopt kennisoverdracht globaal via drie mechanismen: via mensen, via samenwerking (met diverse partijen buiten de universiteit) en via commercialisatie. Elk mechanisme kent vervolgens verschillende instrumenten om kennis over te dragen. Door de cirkelvormige vormgeving van hun model hebben de opstellers welbewust trachten te voorkomen dat er een ongewenste hiërarchie zou ontstaan tussen verschillende vormen van kennisoverdracht. Kennisvalorisatie via patenten en octrooien wordt met andere woorden gelijk behandeld en gewaardeerd als kennisoverdracht via onderwijs of publieke optredens of presentaties. Belangrijk voordeel is ook dat gewerkt wordt met samengestelde (“composite”) indicatoren. Het gemiddelde over een mix van meetwaardes bepaalt de score op een van de drie dimensies. Zo ontstaat een genuanceerd beeld en wordt voorkomen dat een enkele indicator verabsoluteerd wordt tot dé indicator voor valorisatie.

Uit Finne et al, A Composite Indicator for Knowledge Transfer, European Commission's Expert Group on Knowledge Transfer Indicators.

Gezien de aandacht die dit rapport ook internationaal inmiddels trekt heeft de stuurgroep Onderzoek en Valorisatie besloten dit model als uitgangspunt te nemen voor het te ontwikkelen Raamwerk. De hoop is ook dat daarmee op den duur internationale vergelijking van instellingen c.q. stelsels mogelijk wordt. Wel is gekozen voor een lichte aanpassing, namelijk het inpassen van een vierde keuze-dimensie. Argument daarvoor is tweërlei: in de eerste plaats is valorisatie een buitengewoon dynamisch “bedrijf”. Het komt de toekomstbestendigheid van ons Raamwerk ten goede als wij nu al ruimte inbouwen voor eventuele verbreding van het begrip valorisatie. Bovendien betwijfelt de stuurgroep of het oorspronkelijke model voldoende ruimte biedt voor de meer maatschappelijk georiënteerde vormen van kennisvalorisatie vanuit alfa/gamma. Een extra dimensie biedt hopelijk voldoende ruimte ook die disciplines in dit model een goede plaats te geven.

Het aangepaste model komt er dan als volgt uit te zien:

Gebaseerd op het model uit Finne et al, A Composite Indicator for Knowledge Transfer, European Commission's Expert Group on Knowledge Transfer Indicators.

Kern van wat met dit Raamwerk valorisatie indicatoren beoogd wordt, is dat elke universiteit haar eigen valorisatieactiviteiten typeert aan de hand van de dimensies mensen, samenwerking, resultaten of de vrije keuzedimensie. Binnen de dimensies maakt elke universiteit een keuze voor een beperkte set indicatoren die aansluiten bij het eigen profiel en de eigen ambities. Operationalisering van die indicatoren wordt vrij gelaten. Geen vastgestelde definities dus. Universiteiten kunnen gebruik maken van het keuzemenu dat bij dit Raamwerk is gevoegd maar kunnen ook eigen indicatoren ontwikkelen en eigen definities vaststellen.

De keuze leidt per universiteit tot een beperkte set indicatoren en meetwaardes. De volgende fase van het proces (2013-2015) is erop gericht die lokaal vastgestelde universitaire sets verder te operationaliseren. Dat wil zeggen: het vaststellen van meetwaarden en definities voor de gekozen indicatoren, het opzetten van registraties en het testen van de validiteit en betrouwbaarheid van meetwaardes. Dat is een proces dat elke universiteit voor zichzelf organiseert. Jaarlijks zal de VSNU daarvan een samenvattende rapportage maken. In 2016 vindt een evaluatie plaats waarbij het proces alsmede de validiteit en betrouwbaarheid van de indicatoren geëvalueerd worden.

Keuzemenu indicatoren

Op de website van de VSNU is meer informatie te vinden, evenals een lijst met voorbeelden van valorisatie-indicatoren en -meetwaarden die aansluit bij het hiervoor gepresenteerde model. Voor de samenstelling is geput uit een reeks studies en rapporten. Belangrijke hier te noemen sets die in deze lijst zijn meegenomen zijn:

- De indicatoren die de Reviewcommissie heeft geformuleerd bij de beoordeling van de prestatieafspraken en de vrije keuze-indicatoren die een aantal universiteiten heeft opgenomen in de prestatieafspraken.
- De indicatoren, waarover al langer in NFU- verband afspraken zijn, dat UMC's daarover in jaarverslagen verantwoording afleggen.
- De indicatoren die in het kader van U-map gehanteerd worden.

Iedere universiteit wordt gevraagd om binnen de genoemde dimensies een keuze te maken voor een beperkte universitaire set indicatoren. Daarvoor kan uit de genoemde lijst gekozen worden maar dat is niet verplicht.

Bijlage passage uit het Hoofdlijnenakkoord

[...]

7. Valorisatie

De universiteiten maken actief werk van valorisatie, volgens de brede definitie uit het Valorisatieprogramma opgevat als het proces van waardecreatie uit kennis, afkomstig uit alle disciplines, door kennis geschikt en beschikbaar te maken voor economische en maatschappelijke benutting en te vertalen in producten, diensten, processen en nieuwe bedrijvigheid. Doel is dat elke universiteit in 2015 beschikt over een professioneel ingerichte en bemenste valorisatie-infrastructuur, inclusief onderwijs in ondernemendheid/ondernemerschap.

De universiteiten maken prestatieafspraken met de staatssecretaris van OCV over de ambities op valorisatiegebied en de concretisering hiervan. Hiertoe behoort ook de manier waarop valorisatie in de organisatie en het HRM-beleid wordt verankerd. Een belangrijke stap op dit gebied is dat de nieuwe functieprofielen voor de universiteiten expliciet aandacht besteden aan competenties op het gebied van valorisatie. Bovendien wordt in de onderzoeksevaluaties en -visitaties de mate, wijze en kwaliteit van benutting van kennis meegenomen in de beoordeling.

Parallel daaraan gaan de universiteiten met de overheid indicatoren ontwikkelen die op de langere termijn kunnen worden gebruikt om valorisatie te meten. Inzet daarbij is dat er in 2015 een gedragen set indicatoren ontwikkeld en getest is, waarmee de resultaten van de valorisatie-inspanningen in verschillende wetenschapsdomeinen kunnen worden gemeten en beschreven. Bij de ontwikkeling van deze set kunnen het rapport "Waardevol" van het Rathenau Instituut en de uitkomsten van het ERiC-project en andere projecten als handvatten dienen. Op deze wijze wordt inzichtelijk gemaakt hoe de universiteiten bijdragen aan de doelstelling om uiterlijk in 2016 minimaal 2,5% van de publieke onderzoeksmiddelen in Nederland te besteden aan valorisatie. Daarmee wordt een basis gelegd om na 2015 nadere afspraken te maken, gericht op de output op het gebied van valorisatie.

[...]

Bijlage

gebruikte bronnen

- Arts and Humanities Research Council, Leading the world. The economic impact of UK arts and humanities research (2009)
- AWT, Alfa en Gamma stralen, valorisatiebeleid voor de Alfa- en Gamma-wetenschappen (2007)
- British Academy, 'That full complement of riches': the contribution of the arts, humanities and social sciences tot the nation's wealth (2004)
- British Academy, Punching our weight: the humanities and social sciences in public policy making (2008).
- Commissie Nationaal Plan Toekomst Geesteswetenschappen, Duurzame Geesteswetenschappen (2009).
- Drooge van et al, Waardevol - indicatoren voor valorisatie, (Rathenau Instituut 2012)
- Finne et al, A Composite Indicator for Knowledge Transfer, European Commission's Expert Group on Knowledge Transfer Indicators (2011).
- Holi et al, Metrics for the evaluation of knowledge transfer activities at universities, Libraryhouse (2008).
- Innovatieplatform, Valorisatieagenda. Kennis moet circuleren (2008)
- Innovatieplatform, Van voornemens naar voorsprong: Kennis moet circuleren. Voorstel voor een Nederlandse valorisatieagenda (2009)
- OCW, Wetenschapsbudget 2004 (Den Haag 2004)
- OCW, Brief valorisatie van onderzoek als taak van de universiteiten van de bewindslieden Van der Hoeven en Rutte aan de voorzitters van de Colleges van Bestuur van 27 januari 2005 (OWB/AI/04-57055).
<https://zoek.officiëlebezoekingen.nl/kst-29338-30-b1.pdf>
- OCW, Brief van staatssecretaris Zijlstra aan de Tweede Kamer over de toelichting proces indicatoren valorisatie (TK-vergaderjaar 2011-2012, Kamerstuk 31288, nr. 255).

Colofon

© VSNU, Den Haag, 2013

Ontwerp: Tigges, Voorburg

Drukkerij: van Deventer, 's-Gravenzande

Voor het verkrijgen van gedrukte exemplaren van dit raamwerk kunt u contact opnemen met de VSNU. Een digitale kopie van dit raamwerk is te verkrijgen via de website (www.vsnu.nl/valorisatie).

VSNU, vereniging van universiteiten

Lange Houtstraat 2

Postbus 13739

2501 ES Den Haag

T + 31 (0)70 302 14 00

F + 31 (0)70 302 14 95